

“2011 YILI ÇALIŞMA İSTATİSTİKLERİ VE İŞGÜCÜ MALİYETİ”NİN TİSK ARAŞTIRMA SERVİSİNCE DEĞERLENDİRİLMESİ

Konfederasyonumuz 1965 yılından beri, 47 yıldır istihdam, kıdem, medeni hal, öğrenim durumu, personel giriş-çıkışları, sendikalaşma, ücretler, işgücü maliyeti ve çalışma hayatının diğer konularında Üye İşveren Sendikalarına bağlı işyerlerinden derlediği bilgileri değerlendirerek her yıl Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti adı altında yayımlamaktadır.

İşletme düzeyinde anket metodunun uygulandığı araştırmamız için hazırlanan soru formları, Üye Sendikalarımız aracılığıyla işyerlerine gönderilmekte ve bu yolla elde edilen bilgiler istatistik çalışmalar sonucu işkolları bazında ana tablolar haline dönüştürülmektedir. Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti Araştırmasına 2011 yılında 15 işkolunda faaliyet gösteren 374 işletme dahil edilmiştir. Anket kapsamındaki çalışan sayısı yılsonu itibarıyla 207 bin 697 kişi; yıllık ortalama 205 bin 006 kişidir.

Araştırma, toplu iş sözleşmesi uygulayan kesimde, çalışma hayatının temel alanlarında meydana gelen değişimleri ülke çapında izleme imkânını vermektedir.

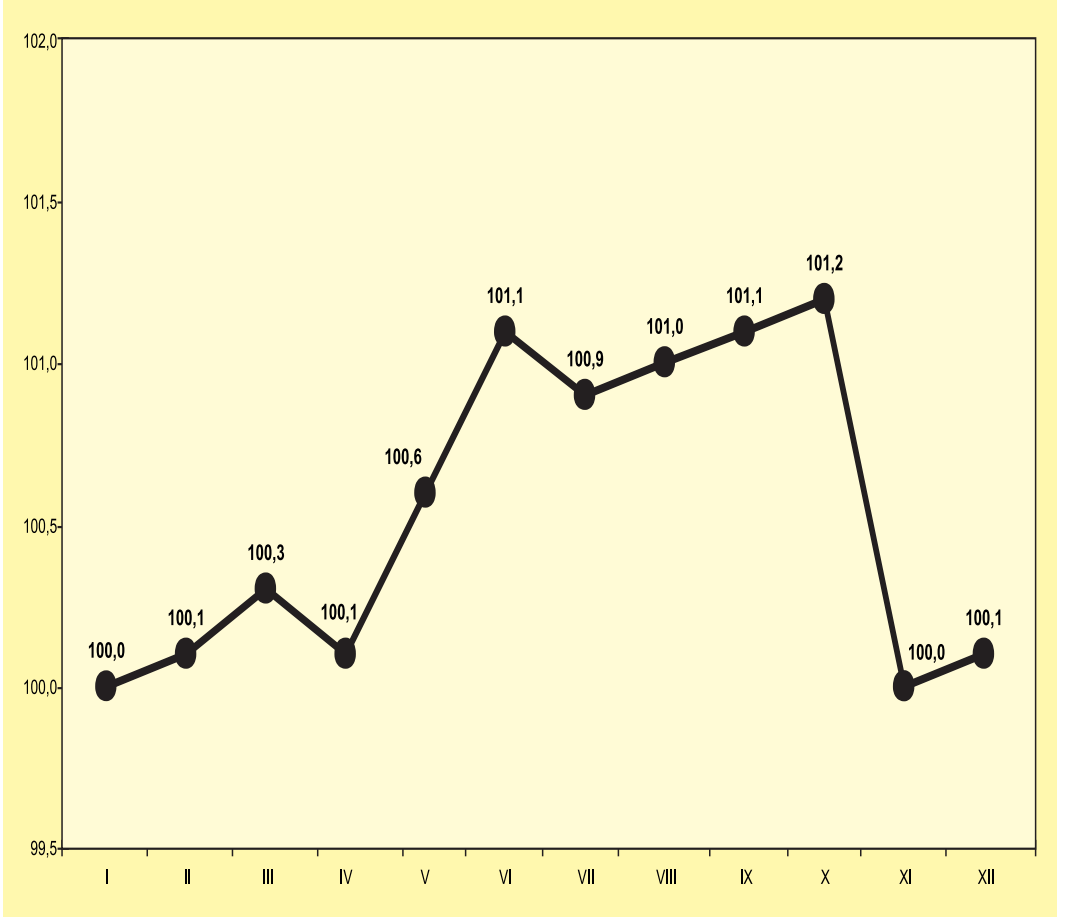
Araştırmadan elde edilen bilgiler ekonomik ve sosyal açıdan değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır.

2011'DE İSTİHDAMIN KORUNMASINA ÖNCELİK VERİLDİ

2011'de toplu iş sözleşmesi uygulayan işyerlerinde (mevsimlik çalışmadan etkilenen Şeker ve Turizm işkolları hariç) istihdam yılın son iki ayına kadar yükselmiş; Kasım 2011 itibarıyla yeniden yıl başındaki seviyesine dönmüştür (**Şekil 1 ve Araştırma Şekil 2**). Sonuçta 2011 yılında istihdamda kayıp ve gerileme olmamıştır.

2011'de işe alınma oranı %19,8 iken, işten ayrılma oranı daha düşük düzeyde; %16,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu da istihdamın yükselme eğilimine işaret etmektedir (**Araştırma Tablo 13**).

ŞEKİL 1
2011 YILINDA İSTİHDAMIN SEYRİ
(Mevsimlik Çalışmadan Etkilenen Şeker ve Turizm hariç)
(OCAK=100)

Kaynak: Kaynak: TİSK ÇİİM 2011 Araştırması

Not: MESS'e ilişkin bilgiler tamamlanamadığından değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Yurtiçi ve yurtdışı piyasalarda giderek sertleşen rekabet koşulları karşısında, sendikali işyerlerinde işçi ve işveren taraflarının 2011 yılındaki temel önceliği mevcut istihdamı korumak olmuştur.

Konfederasyonumuzun 2011 Yılı Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti Araştırması'nın sonuçlarına göre, 2011 yılında **çalışılan saat başına nominal** artış oranları işgücü maliyetinde %4.62; brüt giydirilmiş ücrette %4.35; net giydirilmiş ücrette %4.54 olmuştur (**Tablo 1**).

TABLO 1
2011 YILINDA ORTALAMA İŞGÜCÜ MALİYETİ VE
ORTALAMA ÜCRETLERDEKİ ARTIŞLAR

	Çalışılan Saat Başına Ortalama			İşçi Başına Yıllık Ortalama		
	2010 (TL/Saat)	2011 (TL/Saat)	Artış (%)	2010 (TL/Yıl)	2011 (TL/Yıl)	Artış (%)
İŞGÜCÜ MALİYETİ	18.19	19.03	4.62	36,626	38,252	4.44
BRÜT GIYDIRILMIŞ ÜCRET	14.01	14.62	4.35	28,210	29,387	4.17
NET GIYDIRILMIŞ ÜCRET	9.91	10.36	4.54	19,954	20,824	4.36

Kaynak : TİSK, ÇİİM 2010 ve 2011 Araştırmaları

Bu artış oranlarının ortaya çıkmasında, araştırma kapsamında yer alan işletmelerin bir önceki yıla göre farklılaşmasının (araştırma evreninin kısmen değişmesinin) önemli payı vardır.

İşçi başına nominal artış oranları ise, 2011'de fiili çalışma süresinin küçülmüş olması nedeniyle daha düşüktür: İşgücü maliyetinde %4.44; brüt giydirilmiş ücrette %4.17; net giydirilmiş ücrette %4.36.

Çalışılan saat başına reel değişime gelince, işgücü maliyetinde %-1.74; brüt giydirilmiş ücrette %-1.99; net giydirilmiş ücrette %-1.81 olmuştur (**Tablo 2**).

TABLO 2
2011 YILINDA İŞGÜCÜ MALİYETİ VE ÜCRETLERDEKİ REEL DEĞİŞİM (*)

	Çalışılan Saat Başına Reel Değişim (%)	İşçi Başına Yıllık Ortalama Reel Değişim (%)
İŞGÜCÜ MALİYETİ	-1.74	-1.91
BRÜT GIYDIRILMIŞ ÜCRET	-1.99	-2.16
NET GIYDIRILMIŞ ÜCRET	-1.81	-1.98

(*) Deflatör olarak, TÜİK 2003=100 Tüketici Fiyatları Endeksi'nin 2011 yılı 12 aylık ortalamalara göre artış oranı (% 6,47) uygulanmıştır.

Kaynak: TİSK, ÇİİM 2010 ve 2011 Araştırmaları; TÜİK

İşçi başına reel değişim ise, sırasıyla %-1.91; %-2.16 ve %-1.98 oranında gerçekleşmiştir.

1985 - 2011 dönemindeki işgücü maliyetine ilişkin gelişmeler (**Tablo 3**)'te belirtilmiştir.

TABLO 3
ORTALAMA İŞGÜCÜ MALİYETİNDEKİ GELİŞMELER

YILLAR	(1) İŞGÜCÜ MALİYETİ (TL/SAAT) (*)	NOMİNAL İŞGÜCÜ MALİYETİ ENDEKSİ (1985=100)	(2) TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ (1985=100)	REEL İŞGÜCÜ MALİYETİ ENDEKSİ (1985=100)
1985	808	100.0	100.0	100.0
1986	1,055	130.6	134.6	97.0
1987	1,622	200.7	186.9	107.4
1988	2,680	331.7	327.8	101.2
1989	5,896	729.7	555.9	131.3
1990	11,082	1,371.5	891.1	153.9
1991	27,132	3,357.9	1,479.2	227.0
1992	45,595	5,642.9	2,516.1	224.3
1993	77,018	9,531.9	4,179.2	228.1
1994	124,806	15,446.3	8,621.7	179.2
1995	195,825	24,235.8	16,691.6	145.2
1996	364,336	45,091.1	30,111.6	149.7
1997	675,177	83,561.5	55,917.2	149.4
1998	1,363,543	168,755.3	103,223.2	163.5
1999	2,412,020	298,517.3	170,215.1	175.4
2000	4,118,843	509,757.8	263,663.2	193.3
2001	5,622,111	695,805.8	407,096.0	170.9
2002	7,727,079	956,321.6	590,289.2	162.0
2003	9,445,875	1,169,043.9	739,632.4	158.0
2004	10,891,126	1,347,911.6	817,885.5	164.8
2005	12.06	1,492,677.3	884,788.5	168.7
2006	13.10	1,621,287.1	969,728.2	167.2
2007	14.32	1,772,277.2	1,054,676.4	168.0
2008	15.83	1,959,158.4	1,164,784.6	168.2
2009	17.36	2,148,514.9	1,237,583.6	173.6
2010	18.19	2,251,237.6	1,343,644.5	167.5
2011	19.03	2,355,198.0	1,430,578.3	164.6

(1) Çalışılan saatler esasına göre hesaplanmıştır.

(2) Endeks oluşturulurken 1986-1989 dönemi için DİE 1978-1979=100

Türkiye Kentsel Yerler Tüketici Fiyatları Endeksi, 1990-1995 dönemi için DİE 1987=100

Türkiye Kentsel Y. Tüketici F.E., 1996-2004 dönemi için DİE 1994=100 Türkiye

Kentsel Y. Tüketici F.E., 2005-2009 dönemi için TÜİK 2003=100 Tüketici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

(*) 2005-2008 döneminde Yeni Türk Lirası, 2009'dan itibaren TL olarak.

Kaynak: TİSK, Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti Araştırmaları, 1985-2011

2011'DE DÖVİZ CİNSİNDEN BİRİM İŞGÜCÜ MALİYETİ ARTMAYA DEVAM ETTİ

İç ve dış piyasalarda uluslararası sınai rekabet döviz bazında gerçekleştiğinden ve yabancı malların fiyatları belirleyici olduğundan, Türk Sanayii açısından döviz cinsinden birim işgücü maliyetinin önem taşıdığı açıktır.

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (IMD) tarafından yayınlanan 2012 Dünya Rekabet Gücü Yıllığı verilerine göre Türkiye, 2011'de 45 ülke içinde dolar bazında birim işgücü maliyetinin en hızlı arttığı 10'uncu ülke olmuştur (**Şekil 2**).

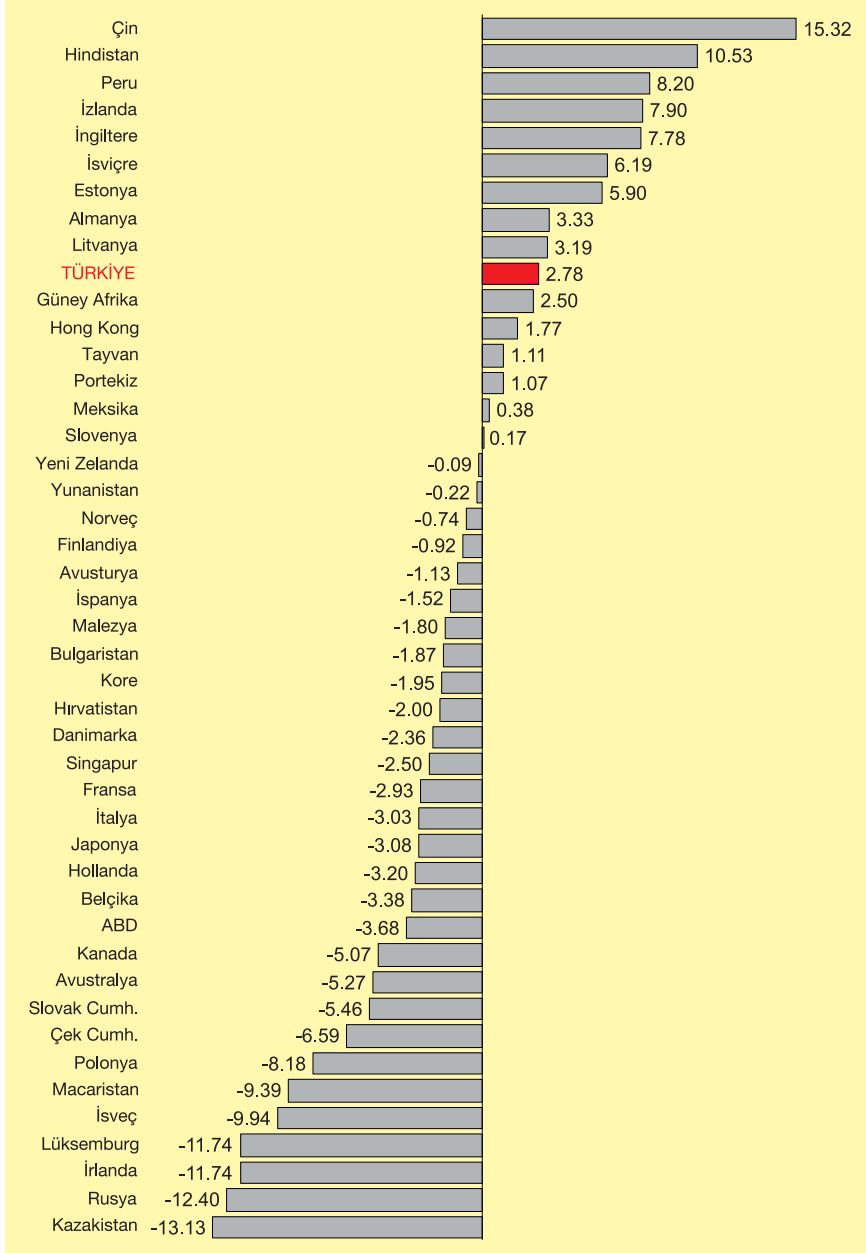
Oysa iç ve dış piyasalarda mücadele ettiğimiz önemli ticari rakiplerimizde birim işgücü maliyeti çoğunlukla azalmış ya da çok daha küçük artışlar meydana gelmiştir.

Bu veriler 2011'de işgücü maliyetinde Türk Ekonomisinin uluslararası rekabet gücünün azaldığını ortaya koymaktadır.

Durum “yükselen piyasalar” olarak da tanımlanan, gelişen ve yoğun rekabet içinde bulunduğumuz ülkelerin işgücü maliyetleri açısından incelendiğinde, Türkiye'nin mevcut işgücü maliyetleri ile dünyada rekabet dezavantajı yaşadığı anlaşılmaktadır.

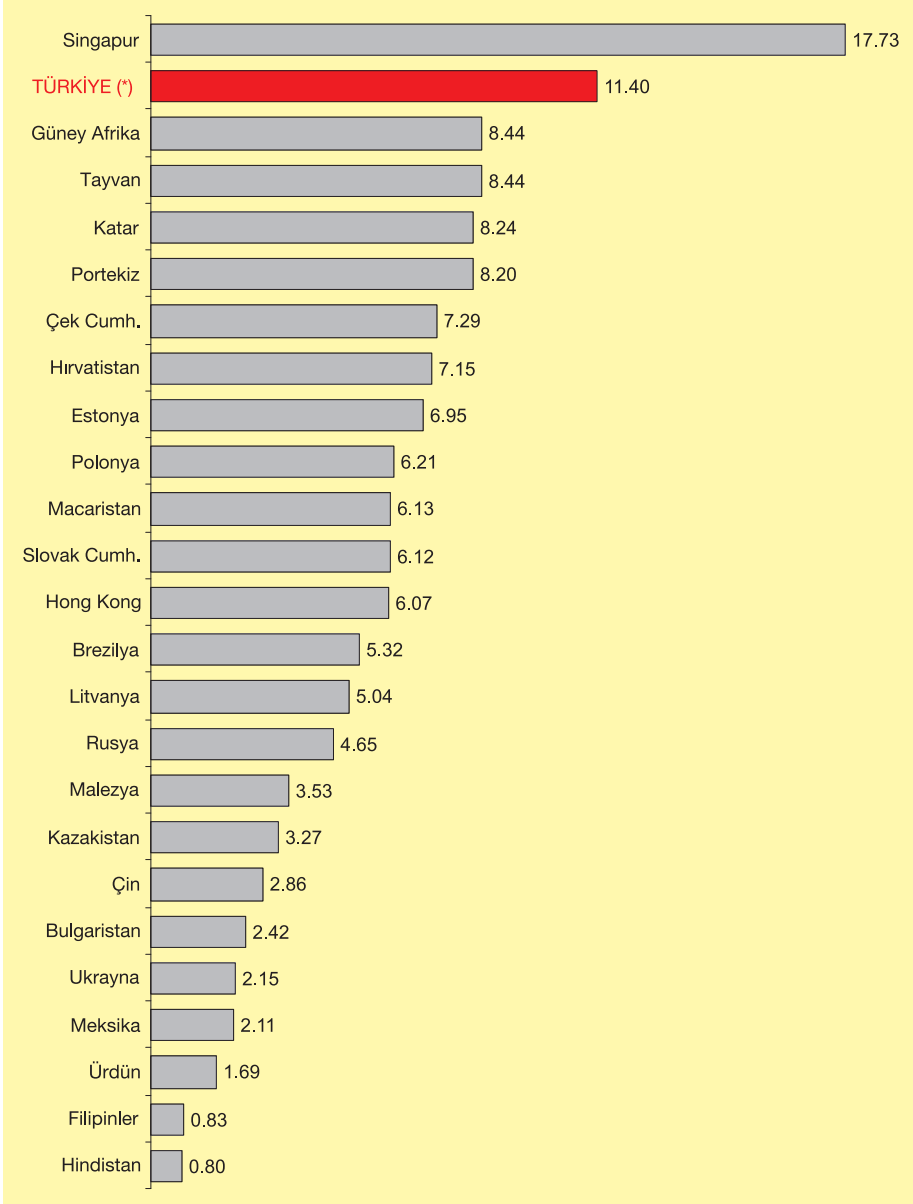
Türkiye, en dişli 25 ülkenin yer aldığı grup içinde 11.40 \$/saatlik işgücü maliyeti seviyesi ile ikinci sırada yer almaktadır. Saat başına işgücü maliyeti Rusya'da 4.65 \$, Çin'de 2.86 \$, Hindistan'da 0.80 \$'dir (**Şekil 3**).

ŞEKİL 2
İMALAT SANAYİNDE DOLAR CİNSİNDEN
BİRİM İŞGÜCÜ MALİYETLERİNDEKİ DEĞİŞİM,
(Bir Önceki Yıla Göre, %)
2011

Kaynak: Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (IMD)
2012 Dünya Rekabet Gücü Yıllığı

ŞEKİL 3
SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE İMALAT SANAYİİNDE
SAAT BAŞINA İŞGÜCÜ MALİYETİ SEVİYELERİ
ABD Doları
2011

(*) Türkiye için TİSK, Fazla Çalışma Ödemeleri Hariç

Kaynak: Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (IMD), 2012 Dünya Rekabet Gücü Yılığ; TİSK, 2011 Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti Araştırması; Kalkınma Bakanlığı, Temel Ekonomik Göstergeler Temmuz-Ağustos-Eylül 2012

VERİMLİLİK ÜCRETE GÖRE DÜŞÜK

2011 yılı itibariyle ülkemiz, kişi başına GSYH ve işgücü verimliliği açısından OECD ülkeleri arasında en düşük değerlerle en altta yer almasına karşılık, yıllık brüt giydirilmiş ücrette Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, Slovak Cumhuriyeti gibi AB Ülkelerini ve Meksika'yı geride bırakmıştır (**Tablo 4**).

OECD verilerine göre işgücü verimliliği Türkiye'ye göre %27 yüksek olan Slovak Cumhuriyeti'nin ücret düzeyi Ülkemize kıyasla düşüktür.

İtalya ile Ülkemizin işgücü verimliliğindeki farkı %98 olmasına karşılık, ücrette fark %67'dir.

Ülkemizde işverenin işçi çalıştırmak için ödediği paranın yaklaşık üçte ikisi üretim ve verimlilik artışıyla hiçbir ilgisi olmayan giderlere yani, yan ödemelere aittir.

Oysa ücret sisteminin temel fonksiyonu, üretime katkının, o katkı ölçüsünde ödüllendirilmesi olmalıdır.

Ücret-verimlilik dengesinin kurulabilmesi için;

- Üretimi, yatırımı, ihracatı ve istihdamı temel alan ve ulusal rekabet gücünü gözetilen bir "**Ulusal Ücret Politikası**"na geçilmelidir.
- Ücret artışlarında çalışanın, işletmenin ve işkolunun verimliliği dikkate alınmalı; ücret artışları verimlilik artışını aşmamalıdır.
- Üretimle ilintili çıplak ücretin toplam işgücü maliyetindeki payı Türkiye'de sadece %38,1'dir (2011'de %36.4). Buna karşılık bu oran 2010 yılı itibariyle diğer ülkelerde %84.1'e kadar çıkmaktadır (**Şekil 4**). Türkiye'de çalışılan saatle (üretimle) bağlantılı ücret payının küçüklüğü nedeniyle ücret-verimlilik ilişkisi kurulamamakta ve ücret artışlarının verimliliğe etkisi çok sınırlı kalmaktadır. Ücret, çalışmayı ve nitelik geliştirmeyi ödüllendiren yapıya kavuşturulmalıdır.
  - Üretime bağlı ücretin işgücü maliyeti içindeki payı büyütülmelidir.
  - Üretimle bağlantısı bulunmayan yan ödemeler ücrette birleştirilmelidir.
  - Performansa dayalı ücret sistemleri yaygınlaştırılmalıdır.
  - Çalışılmadığı halde ücreti ödenen gün sayısı, rakiplerimiz seviyesine indirilmelidir.
  - Tüm ücret ödemeleri, fiili çalışma süresine göre yapılmalıdır.
- İşgücü maliyeti düzey ve artışları, iç ve dış piyasalardaki rakiplerimize göre düşük tutulmalıdır. Bu husus, üçlü işbirliği ve koordinasyonu gerekli kılmaktadır.
- Çalışma mevzuatının ücrete ve çalışma süresine ilişkin esneklik imkanları artırılmalıdır.

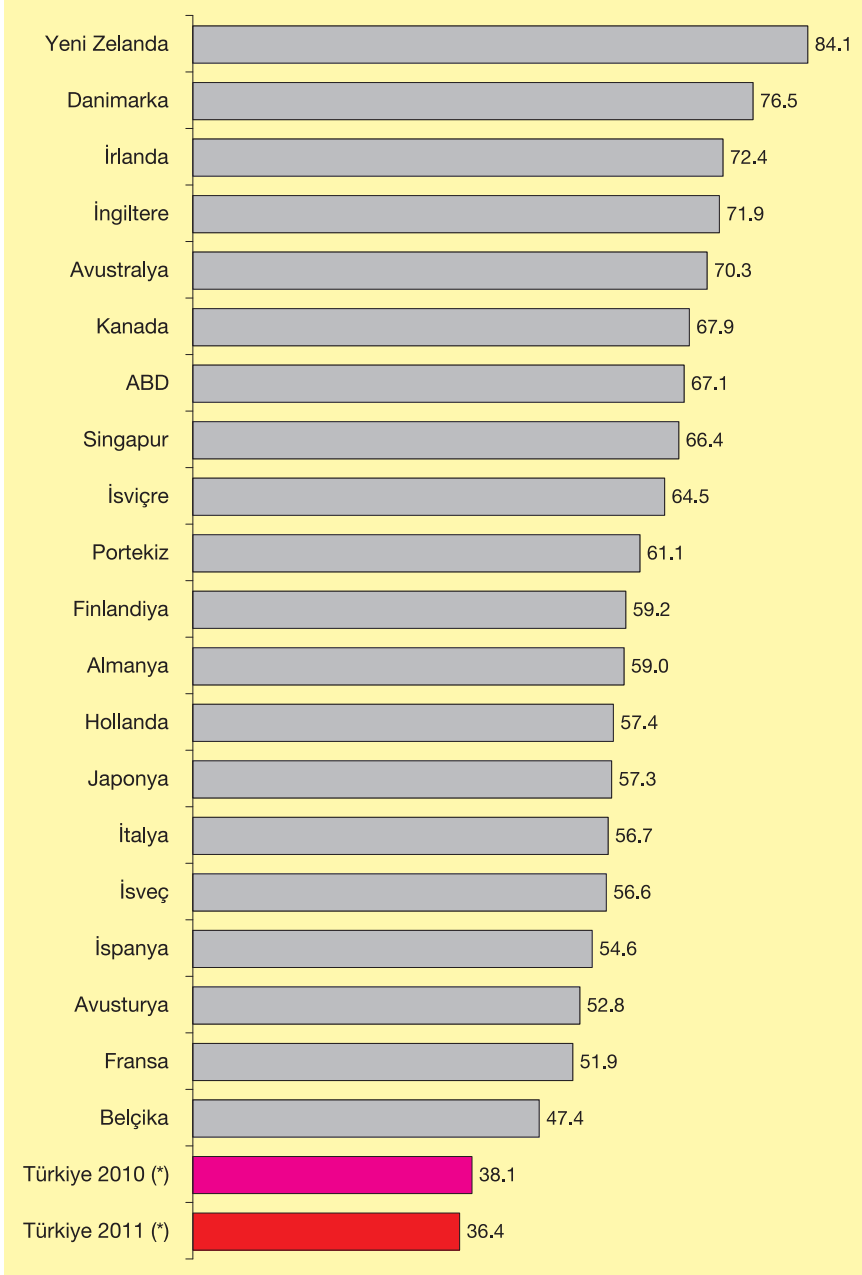
TABLO 4
SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİNDE KİŞİ BAŞINA GSYH, İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ VE BRÜT GİYDİRİLMİŞ ÜCRET

2011 YILINDA OECD ÜLKELERİNDE KİŞİ BAŞINA GSYH (Satınalma Gücü Paritesine Göre)			2011 YILINDA OECD ÜLKELERİNDE İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ (Satınalma Gücü Paritesine Göre, İşçi-Saat Başına Katma Değer)			2011 YILINDA OECD ÜLKELERİNDE BRÜT GİYDİRİLMİŞ ÜCRET (Satınalma Gücü Paritesine Göre)		
ÜLKELER	\$/ YIL	TÜRKİYE=100	ÜLKELER	\$/SAAT	TÜRKİYE=100	ÜLKELER	\$/YIL	TÜRKİYE=100
LÜKSEMBURG	80,559	560	LÜKSEMBURG	67.13	281	HOLLANDA	55,165	254
NORVEÇ	53,396	371	NORVEÇ	63.12	264	ALMANYA	54,949	253
ABD	48,328	336	İRLANDA	55.84	234	LÜKSEMBURG	53,480	246
HOLLANDA	42,023	292	ABD	55.52	233	İNGİLTERE	52,013	239
İRLANDA	40,838	284	FRANSA	55.04	231	NORVEÇ	50,644	233
ALMANYA	38,077	265	DANİMARKA	50.22	210	DANİMARKA	48,994	225
DANİMARKA	37,048	257	HOLLANDA	48.54	203	ABD	46,800	215
İNGİLTERE	36,522	254	İSPANYA	48.19	202	JAPONYA	44,738	206
FRANSA	35,068	244	İTALYA	47.21	198	KORE	43,943	202
KORE	31,220	217	ALMANYA	44.98	188	FRANSA	41,361	190
İSPANYA	30,478	212	İNGİLTERE	43.49	182	İRLANDA	39,226	180
İTALYA	30,464	212	YUNANİSTAN	40.04	168	İTALYA	36,361	167
ÇEK CUMH.	27,063	188	JAPONYA	34.21	143	İSPANYA	35,528	163
YUNANİSTAN	26,258	182	PORTEKİZ	30.69	129	PORTEKİZ	27,836	128
PORTEKİZ	23,363	162	SLOVAK CUMH.	30.43	127	YUNANİSTAN (*)	24,112	111
SLOVAK CUMH.	23,304	162	MACARİSTAN	28.85	121	TÜRKİYE	21,736	100
ESTONYA	20,379	142	ÇEK CUMH.	27.85	117	ÇEK CUMH.	20,868	96
POLONYA	20,184	140	POLONYA	27.84	117	POLONYA	20,567	95
MACARİSTAN	19,591	136	KORE	26.30	110	MACARİSTAN	20,202	93
MEKSİKA	14,653	102	TÜRKİYE	23.87	100	SLOVAK CUMH.	18,589	86
	14,393	100	MEKSİKA	16.00	67	MEKSİKA	11,035	51

(*) Yunanistan için 2010

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Veritabanı, Ekim 2012 Kaynak: IMD, Dünya Rekabet Gücü Yılı 2012 Kaynak: OECD, Taxing Wages, 2010-2011, Ağustos 2012

ŞEKİL 4
ÇALIŞILAN SÜREYE İLİŞKİN ÜCRETİN TOPLAM
İŞGÜCÜ MALİYETİNDEKİ PAYI (%)
2010

(*) Fazla çalışmaya ilişkin ödemeler hariçtir.

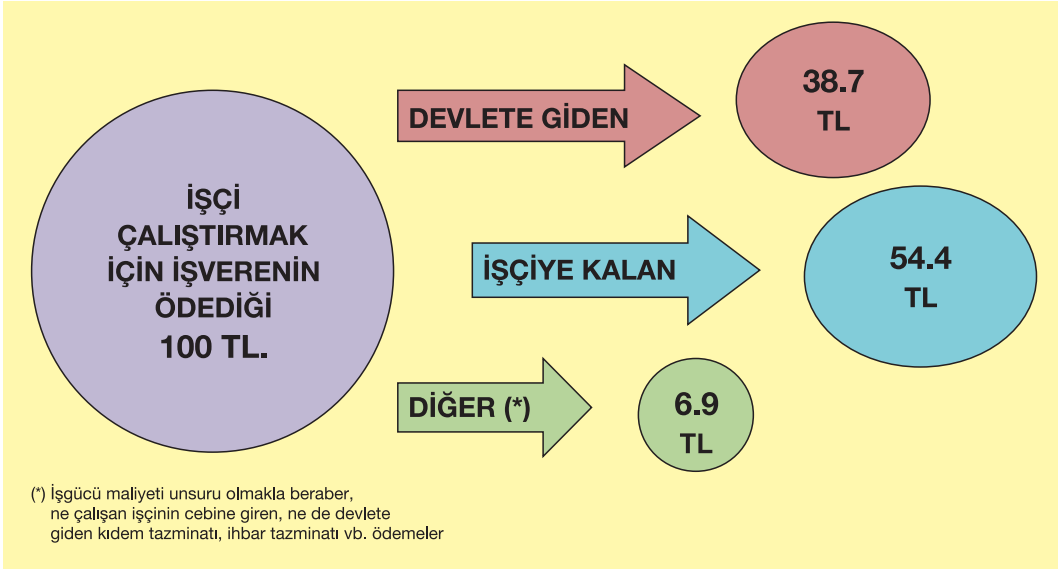
Kaynak: ABD Çalışma İstatistikleri Bürosu, Türkiye için TİSK

TÜRKİYE'DE İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ VERGİ VE PRİM YÜKÜ HALA OECD ORTALAMASININ 11.3 PUAN ÜZERİNDE

2011 yılında işçi çalıştırmak için işverenin ödediği her 100 liradan sadece 54.4 lirası işçinin cebine girebilmiştir (**Şekil 5, Tablo 5, Tablo 6**). Devletin istihdam üzerinden aldığı vergi ve primlerin yükü işçi ve işveren açısından ağır olmuş, devlet 2011 yılında işçinin gelirine yansımayan 45.6 liranın 38.7 lirasına el koymuştur.

ŞEKİL 5

2011 YILINDA İŞGÜCÜ MALİYETİNİN İŞÇİ GELİRİ AÇISINDAN DAĞILIMI

Kaynak: TİSK, ÇİİM 2011

İşgücü maliyetinin ayrıntılı analizi (**Tablo 5**)'te verilmektedir.

OECD verilerine göre ülkemiz, istihdam vergilerinin ağırlığı bakımından OECD Ülkeleri içinde 2007'de ikinci iken, ülkemizde uygulanan istihdam teşvikleri sayesinde 2010 yılında dokuzunculuğa inmiş; ancak 2011 yılı itibariyle yedinciliğe yükselmiştir.

Evli ve eşi çalışmayan, iki çocuklu işçi ve ortalama ücret esas alınarak, 33 ülkenin kapsadığı OECD verileri incelendiğinde, 2011 yılında Türkiye'de ortalama işçilik maliyetinin %36.3'ünün istihdam vergilerine (ücretten alınan vergiler ile işçi ve işveren sosyal güvenlik primleri) ayrıldığı görülmektedir. Bu oran OECD ülkelerinde ortalama %25, ABD'de %18.2 ve Yeni Zelanda'da %-1.2'dir (**Şekil 6**).

TABLO 5**2011 YILINDA ÇALIŞILAN SAATLER (*) ESASINA GÖRE İŞGÜCÜ MALİYETİNİN İŞÇİ GELİRİ VE DEVLETE YAPILAN ÖDEMELER AÇISINDAN DAĞILIMI**

	TL/SAAT	%
1. Çıplak Ücret (Fiilen Çalışılan Normal Süreler Karşılığı)	6.93	36.4
2. Hafta Tatili ve Genel Tatil Ücretleri	1.63	8.6
3. İzin Ücretleri	0.58	3.0
4. İkramiye, Prim vb.	3.22	16.9
5. Sosyal Yardımlar (Çalışana intikal edenler) (a)	2.26	11.9
BRÜT GİYDİRİLMİŞ ÜCRET (1-5)	14.62	76.8
6. İşverence Ödenen Sosyal Güvenlik Primleri (b)	2.65	13.9
7. İşsizlik Sigortası Fonu İşveren Payı	0.31	1.6
8. Diğer	0.14	0.8
İŞVERENCE DEVLETE YAPILAN ÖDEMELER (6-8)	3.10	16.3
9. Kıdem Tazminatı	0.77	4.1
10. İhbar Tazminatı	0.12	0.6
11. İş Elbisesi, Korunma Malzemeleri	0.30	1.6
12. Diğer	0.12	0.6
İŞGÜCÜ İLE İLGİLİ DİĞER HARCAMALAR (9-12)	1.31	6.9
TOPLAM İŞGÜCÜ MALİYETİ (1-12) (c)	19.03	100.0
BRÜT ÜCRETEN DEVLETE YAPILAN KESİNTİLER	4.26	22.4
- SGK Primi İşçi Payı	2.05	10.8
- İşsizlik Sigortası Fonu İşçi Payı	0.15	0.8
- Gelir Vergisi	1.96	10.3
- Damga Vergisi	0.10	0.5
NET GİYDİRİLMİŞ ÜCRET (d)	10.36	54.4

NOT:

(*) 2011 yılında fiili çalışma süresi, fazla çalışma hariç, ortalama 2010,08 saattir (167,51 saat/ay).

(a) Sosyal Yardımlar (Çalışana intikal edenler): Yemek yardımı, yakacak yardımı, ulaştırma yardımı, izin ve bayram harçlıkları, aile, çocuk ve öğrenim yardımları, doğum, ölüm, evlenme yardımları ve diğer muhtelif sosyal yardımlar.

(b) 2.61 TL/saat (% 13.7) tutarındaki SGK İşveren Primleri ile 0.04 TL/saat (%0.2) tutarındaki, işçi adına ödenen Özel Sigorta Primlerinden oluşmaktadır.

(c) Fazla çalışmaya ilişkin ödemeler kapsamamıştır.

(d) Asgari Geçim İndirimi dahildir. Hesaplama bekar işçi esas alınmıştır.

Kaynak: TİSK, 2011 Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti Araştırması.

TABLO 6
İŞGÜCÜ MALİYETİ, ÜCRETLER VE KESİNTİLER

YILLAR	İŞGÜCÜ MALİYETİ (TL/SAAT)	(1) BRÜT GİYDİRİLMİŞ ÜCRET (TL/SAAT)	(2) NET GİYDİRİLMİŞ ÜCRET (TL/SAAT)	ÜCRETLEN YAPILAN KESİNTİLER (TL/SAAT)	NET Ü./BRÜT Ü. ORANI (%)	KESİNTİ ORANI (%)	TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ 1985=100	İŞGÜCÜ MALİYETİ ENDEKSİ 1985=100	NET GİYDİRİLMİŞ ÜCRET ENDEKSİ 1985=100	REEL İŞGÜCÜ MALİYETİ ENDEKSİ 1985=100	REEL NET GİYDİRİLMİŞ ÜCRET ENDEKSİ 1985=100
1985	808	691	519	172	75.05	24.95	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1986	1,055	880	664	216	75.49	24.51	134.6	130.6	127.9	97.0	95.0
1987	1,622	1,274	911	364	71.46	28.54	186.9	200.7	175.5	107.4	93.9
1988	2,680	2,026	1,424	603	70.26	29.74	327.8	331.7	274.4	101.2	83.7
1989	5,896	4,361	2,898	1,463	66.45	33.55	555.9	729.7	558.4	131.3	100.4
1990	11,082	8,374	5,409	2,965	62.94	35.41	891.1	1,371.5	1,042.2	153.9	117.0
1991	27,132	19,824	12,477	7,347	62.94	37.06	1,479.2	3,357.9	2,404.0	227.0	162.5
1992	45,595	34,743	22,014	12,729	63.36	36.64	2,516.1	5,642.9	4,241.6	224.3	168.6
1993	77,018	58,770	37,659	21,111	64.08	35.92	4,179.2	9,531.9	7,256.1	228.1	173.6
1994	124,806	96,930	64,818	32,112	66.87	33.13	8,621.7	15,446.3	12,489.0	179.2	144.9
1995	195,825	160,592	111,865	48,727	69.66	30.34	16,691.6	24,235.8	21,553.9	145.2	129.1
1996	364,336	299,164	206,580	92,584	69.05	30.95	30,111.6	45,091.1	39,803.5	149.7	132.2
1997	675,177	540,888	368,383	172,505	68.11	31.89	55,917.2	83,561.5	70,979.4	149.4	126.9
1998	1,363,543	1,089,942	805,057	284,885	73.86	26.14	103,223.2	168,755.3	155,117.0	163.5	150.3
1999	2,412,020	1,907,555	1,485,134	422,421	77.90	22.10	170,215.1	298,517.3	286,153.0	175.4	168.1
2000	4,118,843	3,212,349	2,311,497	900,852	71.96	28.04	263,663.2	509,757.8	445,375.1	193.3	168.9
2001	5,622,111	4,173,715	2,920,139	1,253,576	69.96	30.04	407,096.0	695,805.8	562,647.2	170.9	138.2
2002	7,727,079	5,803,700	4,086,470	1,717,230	70.41	29.59	590,289.2	956,321.6	787,373.8	162.0	133.4
2003	9,445,875	7,106,802	5,081,426	2,025,376	71.50	28.50	739,632.4	1,169,043.9	979,080.1	158.0	132.4
2004	10,891,126	8,156,975	5,774,769	2,382,206	70.80	29.20	817,885.5	1,347,911.6	1,112,672.3	164.8	136.0
2005 (3)	12,06	8.93	6.35	2.58	71.11	28.89	884,788.5	1,492,677.3	1,224,495.9	168.7	138.4
2006 (3)	13.10	9.73	6.92	2.81	71.12	28.88	969,728.2	1,621,287.1	1,333,333.3	167.2	137.6
2007 (3)	14.32	10.73	7.64	3.09	71.20	28.80	1,054,676.4	1,772,277.2	1,472,061.7	168.0	139.6
2008	15.83	11.84	8.44	3.40	71.28	28.72	1,164,784.6	1,959,158.4	1,626,204.2	168.2	139.6
2009	17.36	13.03	9.31	3.72	71.45	28.55	1,237,583.6	2,148,514.9	1,793,834.3	173.6	144.9
2010	18.19	14.01	9.91	4.10	70.74	29.26	1,343,644.5	2,251,237.6	1,909,441.2	167.5	142.1
2011	19.03	14.62	10.36	4.26	70.86	29.14	1,430,578.3	2,355,198.0	1,996,146.4	164.6	139.5

(1) Brüt giydirilmiş ücret, işçinin doğrudan yararlanabildiği nakdi ve aynı ödemeler toplamıdır. SGK işveren primleri, işsizlik sigortası işveren payı, kıdem ve ihbar tazminatları gibi ücret dışı ödemeler harihtir.

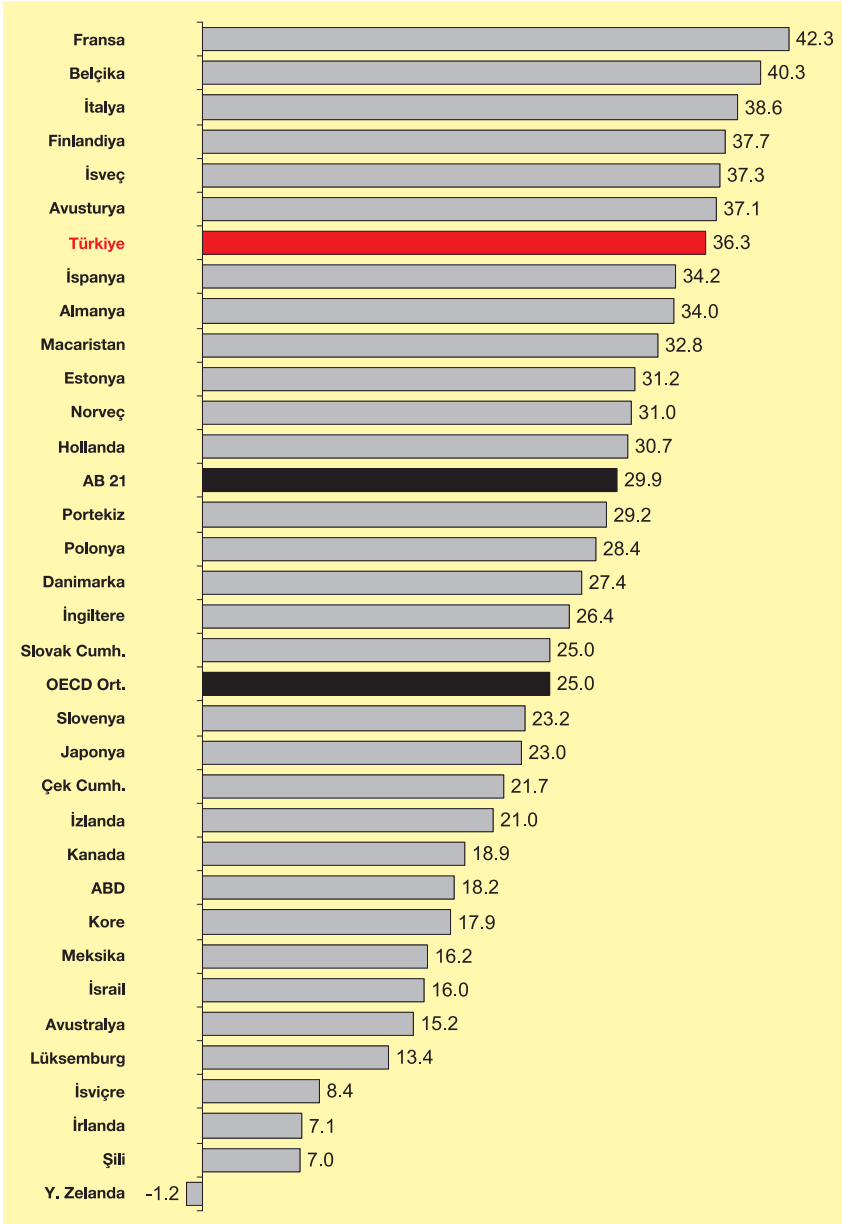
(2) Net giydirilmiş ücret düzeyleri ve ücret kesintileri hesaplanırken 1985-1994 döneminde uygulanan "vergi tadisi", 1995-2007 döneminde uygulanan "özel gider indirimi" ve 2008 yılından itibaren uygulanan "asgari geçim indirimi" dikkate alınmıştır. Dönem içinde Zorunlu Tasarruf Fonu'ndan çalışanlara yapılan nema ve anapara ödemeleri ise hariç tutulmuştur.

(3) Yeni Türk Lirası olarak.

Kaynak: TİSK Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti Araştırmaları, 1985-2011

ŞEKİL 6

OECD Ülkelerinde İstihdam Vergilerinin Yüğü
(Ücretten alınan vergiler ile işçi ve işveren sosyal güvenlik primleri
toplamlarının işgücü maliyetine oranı, %)
-Ailevi Vergi Destekleri Dahil-
2011

Kaynak: OECD, Taxing Wages 2010-2011, Ağustos 2012

İşletmelerin işçi adına ödediği gelir vergisi ile işsizlik sigortası dahil, SGK'ya ödediği işçi-işveren primleri işgücü maliyeti içinde yer almaktadır.

İşçi adına ödenen vergi, sosyal sigorta primi ve işsizlik sigortası primi hariç tutularak yapılan uluslararası karşılaştırma da ülkemizdeki reel sektörün rekabet dezavantajını bir kez daha yansıtmaktadır.

İşverenin istihdama ilişkin yükümlülüklerinin işgücü maliyeti içindeki payı 2000'de %22.0 iken, 2010'da %23'e (2011'de %23.2) yükselmiştir. Türkiye'nin ekonomik ve ticari rakiplerinin çoğunda bu oran çok daha düşüktür (**Şekil 7**).

İşveren yükümlülükleri oranı dünyada %3.2'ye kadar inmektedir.

Bu oran, uluslararası piyasalarda rekabet ettiğimiz Uzak Doğu Ülkeleri'nde ortalama %16.7'dir. OECD'de %23.3'tür.

SOSYAL SİGORTA PRİM İNDİRİMLERİNE DEVAM EDİLMELİDİR

Araştırma sonuçlarına göre, 2011 yılında işletmelerin sosyal güvenlik prim yükünün net ücrete oranı %49.8 olarak gerçekleşmiştir (**Şekil 8**).

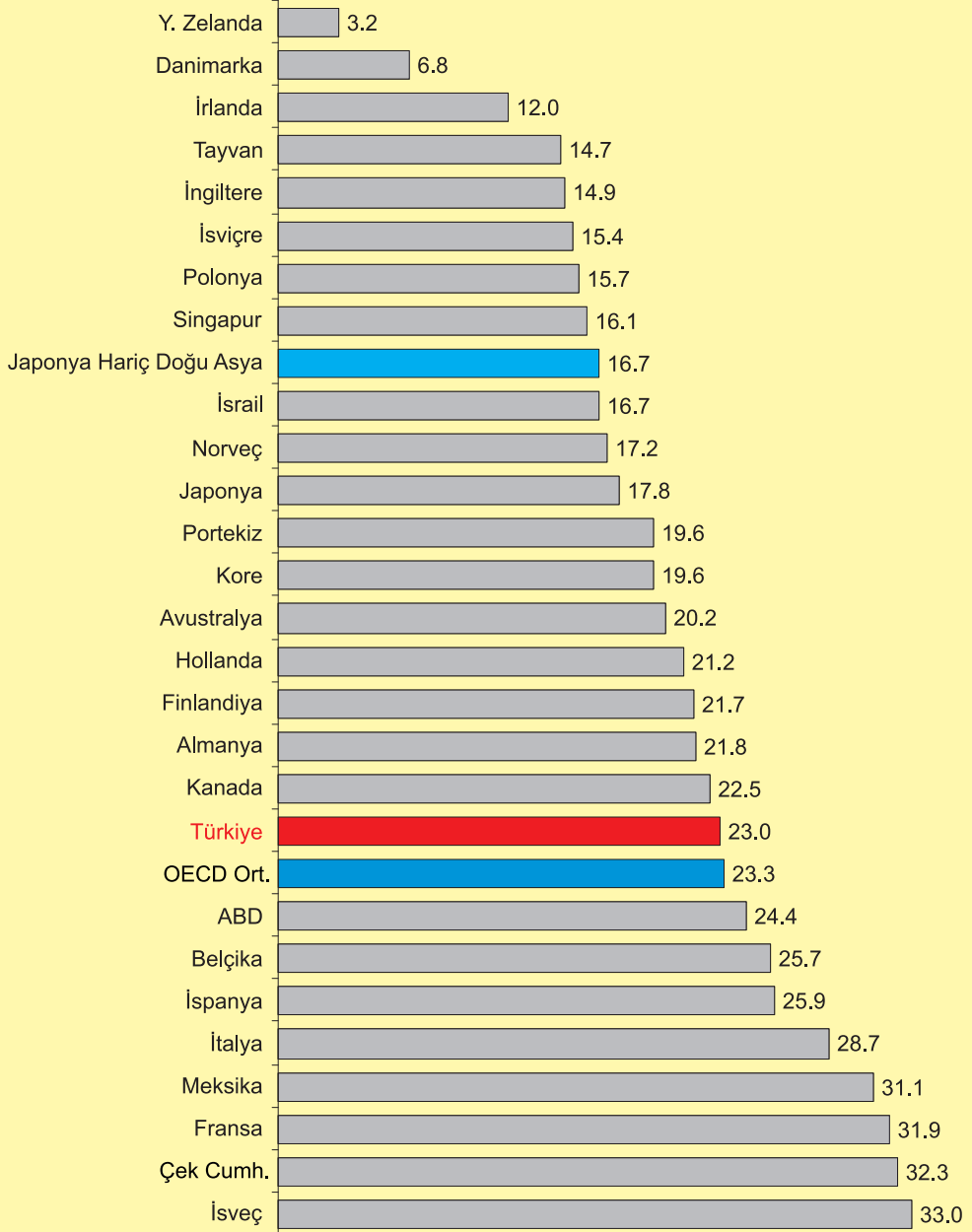
İşletmelerin sosyal güvenlik prim yükü 1999 yılında %22.8 iken, 2005'te %54.5'e çıkarak tepe noktaya ulaşmış, bu tarihten sonra ortaya çıkan azalış trendi 2011'de yerini yeniden artışa bırakmıştır.

2011'deki %49.8'lik yük oranı, bugün halen işverenin, işçiye ödediği ücretin yarısı ölçüsündeki bir tutarı SGK'ya prim olarak vermek durumunda bıraktığını göstermektedir.

Yüksek vergi ve prim yükleri, işsizlikle mücadeleyi zorlaştırmakta ve işçiyi de işvereni de kayıtdışı kalmaya özendirilmektedir.

ŞEKİL 7

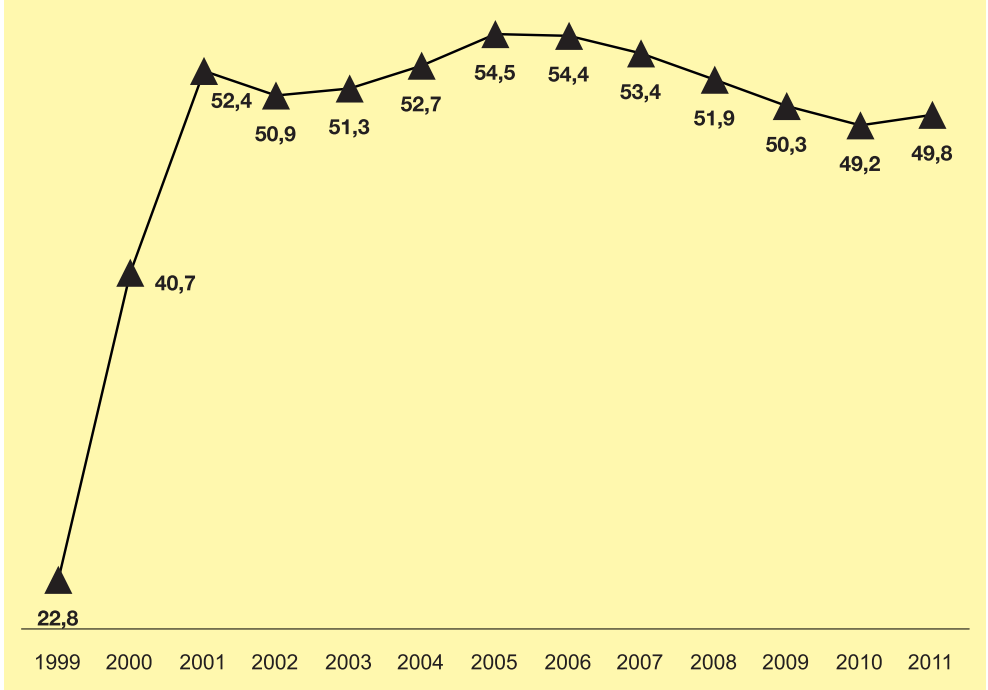
İŞVERENİN İSTİHDAMA İLİŞKİN YASAL YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN TOPLAM İŞGÜCÜ MALİYETİ İÇİNDEKİ PAYI, 2010 (%) (İşçi Adına Ödenen Vergi ve Primler Hariç)

Kaynak: ABD Çalışma İstatistikleri Bürosu; Türkiye için TİSK

ŞEKİL 8
İŞLETMELERİN PRİM YÜKÜ:
SOSYAL GÜVENLİK PRİMLERİNİN NET ÜCRETE ORANI, YÜZDE (*)

(*) İşçi başına yıllık ortalama sosyal güvenlik prim ödemelerinin, işçi başına yıllık ortalama net giydirilmiş ücrete oranıdır. İşsizlik sigortası primleri dahildir. İşçi ve işveren primlerini kapsamaktadır.
Kaynak: TİSK, 1999-2011 dönemi ÇİİM Araştırmaları

Vergi ve prim yükü azaltılmaya devam edilmeli, OECD ortalaması hedeflenerek belirli bir takvime bağlı ve kademeli şekilde indirim tabi tutulmalıdır.

Anılan yüklerdeki geçici ve yerel indirimler, Ülkemizin bu çok önemli sorununun çözümünde yeterli olmayacaktır.

KIDEM TAZMİNATI YÜKÜ AZALTILMALI

2010'da 22 001 TL olan çalışan başına ortalama kıdem tazminatı yükü 2011 yılında 24 366 TL'ye çıkmıştır (**Tablo 7**).

TABLO 7

Yıllar	Çalışan Başına Ortalama Kıdem Tazminatı Yükü (TL)
1990	12
1991	23
1992	42
1993	69
1994	114
1995	173
1996	377
1997	756
1998	1,438
1999	2,624
2000	4,439
2001	6,479
2002	9,920
2003	11,561
2004	13,174
2005	14,854
2006	15,782
2007	16,762
2008	18,110
2009	20,813
2010	22,001
2011	24,366
2012 (Temmuz) (*)	31,857

(*) Türkiye geneli; toplu iş sözleşmesi kapsamı açısından; kamu işçileri dahil. Kaynak: TİSK

Ülke genelinde, toplu iş sözleşmesi sisteminin potansiyel kıdem tazminatı yükü Temmuz 2012 itibariyle 28.7 milyar TL olarak hesaplanmaktadır. Bu rakama toplu iş sözleşmesi düzeni dışında kalan kesim de dahil edilirse, toplam **71 milyar 725 milyon TL** tutarında bir **potansiyel kıdem tazminat yükü** karşımıza çıkmaktadır.

Belirtilen tutar, 2012 yılında merkezi kamu yönetimi personel harcamaları toplamına (tahmini 87.1 milyar TL) yakındır ve kıdem tazminatının ekonomi üzerinde yarattığı baskı ve riskleri açıkça ifade etmektedir.

Dünya Bankası'na göre Türkiye'de kıdem tazminatı ödemelerinin gerek hak ediş süresi, gerek yapılan ödeme miktarı bakımından diğer ülkelere göre çok daha cömert olması yeni işçi alımını, kayıtlılığı ve doğrudan yabancı sermaye girişini olumsuz etkilemektedir.

Dünya Bankası "Doing Business in 2013" Raporunun verileri, dünyada en ağır kıdem tazminatı yükünün Türkiye'de olduğunu ortaya koymaktadır (**Şekil 9**).

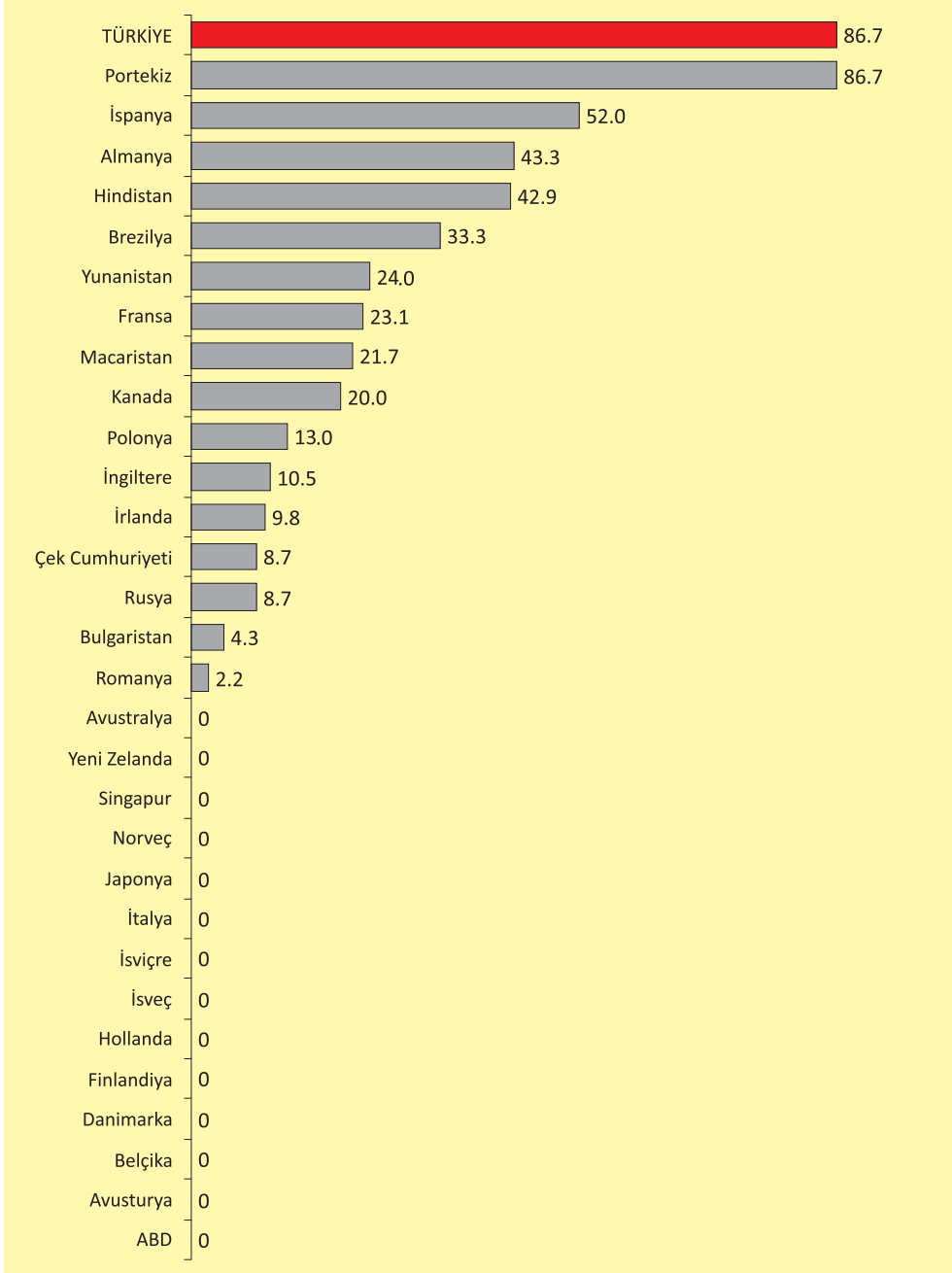
Ülkemizde kıdem tazminatı 20 yıllık hizmet karşılığı 86.7 haftalık ücret tutarında ödenmektedir. Buna karşılık OECD ve AB ülkelerinin çoğunda kıdem tazminatı olmadığından, bu süre "sıfır"dır. Kıdem tazminatının bulunduğu OECD ve AB ülkelerinin çoğunda ise kıdem tazminatı düzeyi, Türkiye ile mukayese edilemeyecek kadar düşüktür. Yükselen ekonomilerden Brezilya'da 33.3 hafta, Rusya'da sadece 8.7 haftalık kıdem tazminatı ödenmektedir.

İşten çıkarma maliyeti, kıdem tazminatıyla sınırlı değildir. İhbar tazminatı hesaba katılıp, iş güvencesi ile ilgili ve diğer tazminatlar hariç tutulduğunda yapılan uluslararası kıyaslamada Türkiye ikinci sırada çıkmaktadır.

Dünya Bankası'nın "Doing Business in 2013" Raporu verilerine göre Türkiye, 177 ülke arasından seçilen OECD ve AB ülkeleri ile Brezilya ve Rusya gibi yükselen piyasalar, yani temel rakiplerimiz arasında Portekiz'den sonra en yüksek işten çıkarma maliyetine katlanan ülkedir. Üstelik Ülkemiz açısından söz konusu maliyetlere iş güvencesi ile ilgili tazminatlar ve mevzuatta öngörülen diğer tazminatlar yansıtılmamıştır.

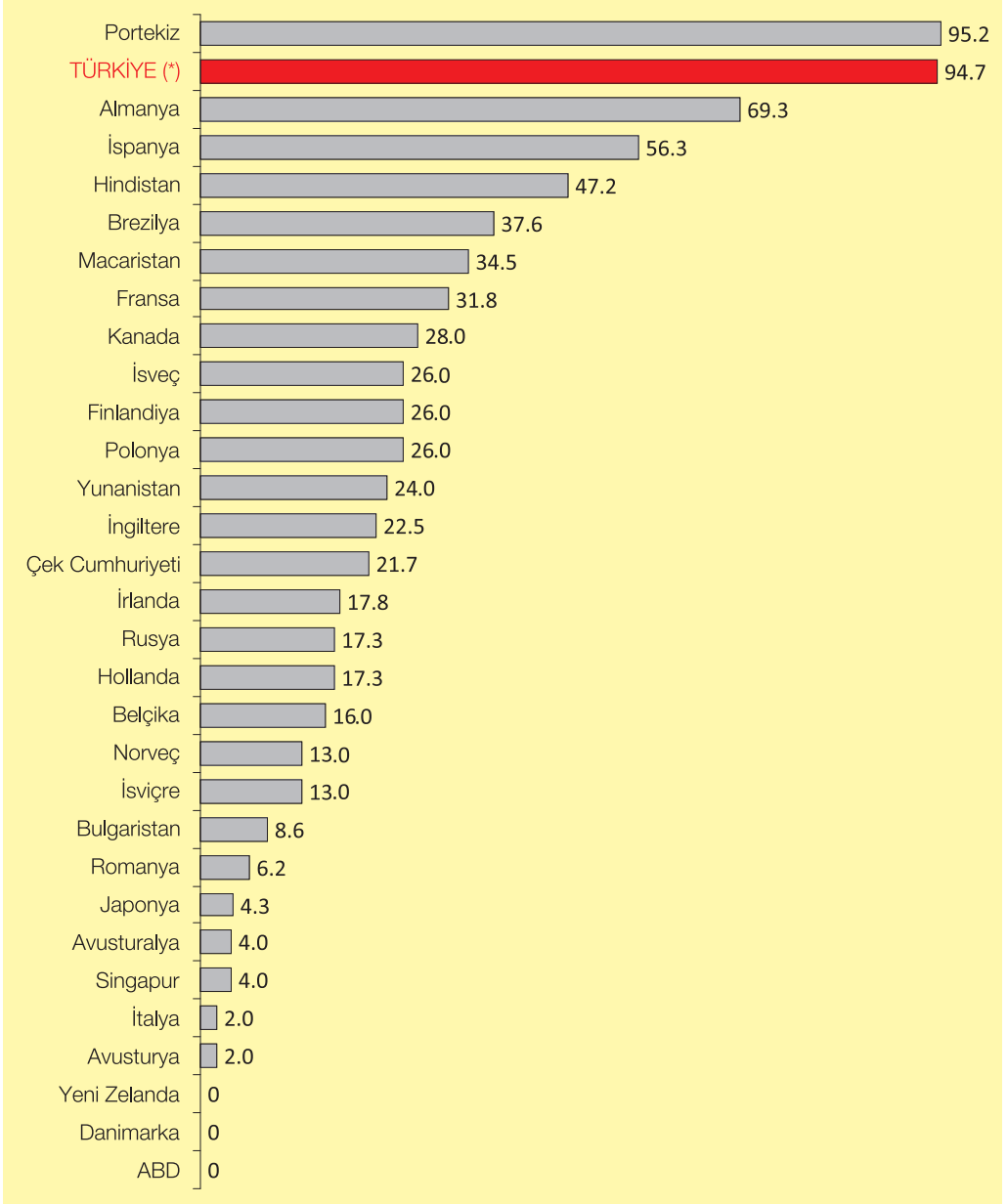
20 yıllık kıdem itibariyle söz konusu maliyet Türkiye'de 94,7 haftalık ücret iken, ABD'de "sıfır"; Fransa'da 31,8 hafta; İngiltere'de 22,5 hafta ve Rusya'da ise 17,3 haftadır (**Şekil 10**).

ŞEKİL 9
Seçilmiş Ülkelerde Kıdem Tazminatı Yüğü
(20 yıllık hizmet karşılığı kaç haftalık ücret tutarında ödendiğı)
2013

Kaynak: Dünya Bankası, Doing Business in 2013 Raporu Veritabanı

ŞEKİL 10
Seçilmiş Ülkelerde İşten Çıkarma Maliyeti
(20 Yıllık Kıdem Karşılığında Çalışana Yapılan
Ödemede Esas Alınan Hafta Sayısı)
2013

(*) İş Güvencesi ile ilgili ve diğer tazminatlar (4857 sayılı İş Kanunu'nun 21/1 ve 21/3 sayılı maddeleri, 5. ve 17 maddeleri ile 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 31. maddesi) dikkate alınmamıştır.

Kaynak: Dünya Bankası "Doing Business in 2013" Raporu Veritabanı

Diğer taraftan Dünya Bankası, Türkiye’de kıdem tazminatına hak kazanmak için aranan en az bir yıl çalışmış olma koşulunun da üst orta gelir grubundaki ülkelerin koşullarından (21 ay) çok aşağıda olduğuna dikkati çekmekte; ayrıca Türkiye’de kıdem tazminatının sadece işten çıkarma durumunda değil, askerlik hizmetini yerine getiren erkek çalışanlara, evlendikten itibaren bir yıl içinde işten ayrılan kadın çalışanlara ve yaşlılık aylığına hak kazananlara da ödendiğine işaret etmektedir.

İşten çıkışın zorlaştırılması; işe girişin de zorlaştırılması sonucunu doğurmaktadır.

Nitekim OECD 2010 Türkiye Raporu’nda Ülkemizde iş yaratmanın, katı iş güvencesi düzenlemeleri, özellikle daimi işçilere yönelik yüksek işten çıkarma maliyetleri nedeniyle, engellendiği belirtilmiştir. Rapor’a göre Türkiye, kıdem tazminatının OECD ülkeleri arasında ve dünyada en yüksek olduğu ülkelerden biridir. Bu maliyetler işletmelere ağır yükler yüklemekte ve konjonktürel daralmalarda likidite problemleri ortaya çıkarabilmektedir. 30 ve 49’dan fazla işçi çalıştıran işyerlerine getirilen ek yasal yükümlülüklerle beraber değerlendirildiğinde bu düzenlemeler, işletmelerin işçi sayılarını 30 ve 49 eşiklerinin üstüne çıkarmalarına engel olmaktadır.

OECD’nin Şubat 2012’de yayınlanan “Büyümeye Geçiş 2012” Raporu’nda da, Türkiye’ye istihdamı koruma mevzuatında reform yapılması ve bu çerçevede kıdem tazminatı, özel istihdam büroları aracılığıyla geçici istihdam sistemi ve esnek çalışma düzenlemeleri alanlarında kolaylaştırıcı düzenlemelere gidilmesi tavsiye edilmektedir.

Türkiye, işsizlik sigortası sistemini benimsemiş, iş güvencesini kabul etmiş ama kıdem tazminatına dokunulmamıştır.

Kıdem tazminatı müessesesi, mevzuatımıza dahil olan işsizlik sigortası ve iş güvencesi hükümleri dikkate alınarak ve kazanılmış haklar korunarak yeniden düzenlenmeli ve işletmelerin üzerindeki yükü, gerek mevcut sistem, gerek fon alternatifleri içerisinde 15 günlük maliyeti baz alacak şekilde hafifletilmelidir.

CİLT: 7 SAYI: 14

TİSK AKADEMİ

Türkiye’de İşgücü Piyasası Dinamikleri ve Yapısal Sorunlar
Seyfettin Gürsel
Gökçe Uysal

**Türkiye Emek Piyasasında Belirlenmiş Makro Ekonomik Değişkenler
Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Analizi**
Abdullah Özdemir
Mehmet Mercan
Hatice Erol

Türkiye’de Cari Açıkların Belirleyicileri: Bir Zaman Serisi Analizi
Ömer Yılmaz
Mertur Akıncı

**Negatif Dışsallıkların Önlenmesinde Çevresel Vergiler: Türkiye ve
OECD Ülkeleri Karşılaştırması**
Ersan Öz
Selçuk Buyrukoğlu

**Sağlıkta Dönüşüm Programının Hastaneler Üzerindeki Değişim Etkisi:
Hastane Yöneticilerinin Görüşleri**
Sedat Bostan
Taşkın Kılıç
Taner Acuner

Türkiye’de Sigortacılık Sektörünün Etkinlik Analizi
Hakan Çetintaş
Ömer Faruk Biçen

2012 / II

Çalışma hayatı başta olmak üzere ekonomik, sosyal ve hukuki alanlardaki araştırma, makale, inceleme ve raporlara yer veren “hakemli” dergimiz TİSK AKADEMİ’nin 15. Sayısı Mart 2013’te yayınlanacaktır.

Ayrıntılı bilgi için: www.tisk.org.tr